

**Освітня роль бібліотеки вищого навчального закладу
в умовах розвитку інформаційного суспільства**

Греськів Ольга Олександрівна

Молодший науковий співробітник відділу бібліотеко-
знавства ЛННБУ ім. В.Стефаника

Перехід суспільства в нову еру – інформаційного суспільства

Всім відомо, що бурхливий розвиток інформаційних та комунікаційних технологій став початком створення нової глобальної цивілізації. Вже починаючи з 1970-х років з'являються перші текстові редактори, послуги он-лайн, кабельне та супутникове телебачення. Особливо активно у цей час розповсюджуються комунікаційні технології: електронна пошта, передавання даних за допомогою факсового зв'язку, передача даних в режимі он-лайн тощо. Сьогодні всі ці засоби вже стали звичними, а ми, самі цього не помітивши, перейшли у нове тисячоліття у статусі вже інформаційного суспільства, де без швидкого оволодіння інформацією завмирають всі життєві процеси.

Основними рисами інформаційного суспільства є: збільшення загального обсягу інформації, знань, інформаційних технологій, зростання чисельності людей, що займаються виробництвом інформаційних послуг та продуктів, інформатизація суспільства з широким використанням телефонів, телебачення, Інтернету, традиційних та електронних ЗМІ [1, с.106]. Це сьогодні заперечити неможливо. І наша держава, що певною мірою відставала від розвинутих країн ще з десятирок років тому, сьогодні крокує майже паралельно з усім світом. І так само активно розвивається. А подальший розвиток інформаційного суспільства багато в чому залежить від потенціалу людського інтелекту, який формується, перед усе, системою освіти. Тож відставати у цьому розвитку ми вже не маємо права, а тому повинні працювати над власною світою,

Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності
бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів,

Україна

розвивати інноваційні технології, створювати доступ до традиційних та нових джерел знань майбутнім поколінням.

Як відомо, поняття освіти невід’ємно пов’язане із процесом накопичення знань, які можна почерпнути лише з книг або наявних сьогодні інформаційних ресурсів. Тобто питання освіти неможливе без бібліотеки, що трансформується на сьогодні в інформаційний центр, який надає релевантну інформацію. Саме у місії передачі накопичених людством знань наступним поколінням і полягає освітня роль бібліотеки.

Сьогодні освітня роль бібліотек найбільш затребувана саме у бібліотеках вищих навчальних закладів та шкільних бібліотеках, що традиційно організовують інформаційно-бібліотечне забезпечення навчального процесу. Саме тому основну увагу приділено дослідженню освітньої ролі бібліотек вищих навчальних закладів, що є основними інтелектуально-інформаційними центрами виховання майбутнього покоління. Бібліотеки вищих навчальних закладів забезпечують цю діяльність найбільш цілеспрямовано і масштабно, з неодмінним освоєнням інформаційних та комп’ютерних комунікаційних технологій. Також досліджуються основні тенденції трансформації виконання освітньої ролі бібліотеки вищого закладу освіти в умовах розвитку інформаційного суспільства:

- функціонування бібліотеки як базової складової інформаційно-освітнього простору вищого навчального закладу;
- формування електронної бібліотеки;
- відкрите дистанційне навчання як форма, що забезпечує нову якість знань на основі інтеграції класичних педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій.

Бібліотека та створення єдиного інформаційно-освітнього простору вищого навчального закладу

Для створення сучасної інформаційної інфраструктури науки та освіти недостатньо забезпечити лише доступ читачів до

Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів, Україна

документів чи інших джерел знань. Основна задача – організувати саме такі умови, за яких наявність інформації призводить до появи у них нового знання і нового рівня освіти, а ефективність фінансових засобів, витрачених на таке інформаційне забезпечення освітнього процесу, стає максимальною. Але діяльність сучасного вищого навчального закладу є багатопрофільною, а управління цією діяльністю на основі інформаційних технологій – складний процес, що потребує вирішення цілого комплексу проблем, у тому числі ресурсних, організаційних, технологічних [2, с.50]. Тому одним із найболючіших аспектів у цьому питанні є розрізненість діяльності всіх учасників освітнього процесу – бібліотеки, педагогічного колективу, кафедр, студентів.

Бібліотека вищого закладу освіти як базовий компонент інформаційного простору загалом певною мірою має структурну автономію, що нерідко призводить до дуже слабкого її зв'язку з кафедрами, ректоратом, або взагалі до відсутності такого зв'язку із вищим навчальним закладом. В результаті – використання інформаційних ресурсів окремо бібліотеки та ресурсів окремих кафедр відбувається без врахування принципу взаємодоповнюваності, що, безумовно, знижує ефективність навчального процесу.

Для усунення такої ситуації актуальним вважається об'єднання зусиль задля створення єдиного інформаційно-освітнього простору та формування єдиного інформаційного фонду, основою якого повинен стати єдиний пошуково-довідковий апарат, насамперед електронний каталог бібліотеки.

Системна єдність всіх складових цього фонду дозволить забезпечити принцип взаємного використання документів та інформації. Це стосується й електронних ресурсів, доступність до яких повинна забезпечуватись за допомогою їх взаємодії у мережі. Інтеграція інформаційно-освітніх ресурсів передбачає їх об'єднання з метою використання різної інформації зі збереженням її якості, особливості викладу та застосування

Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів, Україна

зручного уніфікованого інтерфейсу. При цьому об'єднання ресурсів може бути і віртуальним. Головним при цьому є забезпечення користувачів доступною інформацією в рамках єдиного інформаційного простору, що може бути і сукупністю кількох самостійних систем, але сумісних у технологічному сенсі. Всі суб'єкти освітнього процесу повинні мати можливість брати активну участь у інноваційних програмах, заснованих на інформаційно-комунікаційних технологіях, і створенні навчальних повнотекстових ресурсів.

Ресурси бібліотек вищих навчальних закладів.
Електронні бібліотеки

Стрімкий та всюдисущий характер розвитку інформаційно-комунікаційних технологій зумовив і становлення єдиного відкритого світового простору для вільного доступу до повної і достовірної інформації, що свідчить про наявність у глобальному інформаційному просторі великої кількості інформаційних ресурсів.

Для бібліотеки вищого навчального закладу інформаційні ресурси становлять основну складову її інформаційно-освітнього простору. За своєю суттю зараз цими ресурсами можна назвати сукупність науково-педагогічної, навчально-методичної, хрестоматійної, нормативно-технічної та інструктивної інформації, до якої забезпечений доступ користувачів. Цей доступ може бути диференційованим за роллю і місцем учасників в освітньому процесі, а також за особистими уподобаннями користувачів.

Одним із актуальних завдань бібліотеки є створення та використання фонду електронних видань, якими могли б користуватися читачі. Електронні ресурси на відміну від друкованих, можуть сприяти реалізації відразу трьох функцій освіти. Серед них: надання інформації, практичне використання цих знань та аналіз набутої інформації. Традиційна ж книга, як

Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів, Україна

нам відомо, здатна лише передавати інформацію. Нові типи електронних видань можуть поєднувати у собі безліч складових: текст, зображення, звукозапис, відеозапис, програмні коди, діаграми тощо. Тож завдяки оперуванню саме такими ресурсами освітній процес стає глибшим та оперативнішим, дозволяє диференційовано підходити до навчання кожної особистості. Бібліотеки вищих навчальних закладів повинні це враховувати.

Ще одним важливим напрямом діяльності бібліотеки вищого навчального закладу є створення власного веб-сайту, що містить потенційно корисну інформацію як для викладацько-професорського складу, так і для аспірантів, студентів. Більшість бібліотек тоді мають змогу виставляти на своїх Інтернет-сторінках адреси інформаційних ресурсів, що відповідають тематиці запитів користувачів. В цілому, більшість сайтів бібліотек вищих навчальних закладів стають сьогодні об'ємнішими та інформативнішими, що дозволяє користувачам краще зорієнтуватися у інформаційному просторі навчального закладу [3, с.126].

Пошук електронних ресурсів сьогодні можливий також безпосередньо у Інтернеті, тож більшість бібліотек вищих навчальних закладів мають Інтернет-адреси, через які можна такий пошук здійснити [3, с.128].

Також однією із важливих складових сучасного інформаційного забезпечення науки та освіти вважається технологія електронних бібліотек. Електронна бібліотека – це розподілена інформаційна система, де надійно зберігаються та ефективно використовуються різноманітні збірки електронних документів, які користувач може отримати у зручному для нього вигляді через глобальні мережі передачі даних. Такі бібліотеки суттєво підвищують ефективність наукових досліджень, рівень освіти, пришвидшують створення та введення нових технологій.

Використання технології електронних бібліотек дозволяє також вирішувати проблему зберігання гігантських об'ємів наукової, культурної, освітньої інформації, в тому числі тієї, яка

Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів, Україна

вже остаточно втрачається. Електронні бібліотеки дозволяють забезпечити інтегрованість розрізаних електронних ресурсів і створити ефективну навігацію у них.

Електронні бібліотеки доступні будь-якому користувачеві і відкривають безмежні перспективи для тих, хто хоче навчатися. Вони дають можливість досягти якісно нового рівня навчального процесу за рахунок оперативнішого пошуку і ширшого переліку джерел інформації.

Тож інформаційний ресурс сьогодні – це потужний інструмент у просуванні освітніх технологій. І бібліотека вищого навчального закладу повинна забезпечити доступ до ресурсів як для студентів, так і викладацького складу. Але крім наявності власної електронної бібліотеки, у книгозбірні повинен бути організований і мобільний доступ користувачів бібліотеки до мережі Інтернет, що забезпечить реальний доступ до наявних глобальних ресурсів.

Відкрите дистанційне навчання і мобільне навчання у вищих навчальних закладах

Становлення інформаційного суспільства зумовлене не стільки технологічним розвитком та кількістю інформації, якою оперується, скільки якістю інформації, її характеристиками, новими умовами її отримання чи розповсюдження.

Методологія сучасної освіти нерозривно пов'язана з механізмом функціонування інформаційних технологій. Тому відбувається пошук все нових і нових форм навчання. Завдяки тому, що доступ до інформації став необмеженим географічним місцем розташування користувача, з'явилося відкрите дистанційне навчання, що виконує у 21 столітті інтегруючу роль. Суттєвою відмінністю його від класичного навчання є можливість навчатися у віддаленій від навчального закладу місцевості, у зручному режимі, на будь-якому курсі при відсутності більшості формальних обмежень.

Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів, Україна

І саме на бібліотеки вищих навчальних закладів покладена інформаційна підтримка дистанційного навчання, забезпечення доступу до потрібних інформаційних ресурсів. Саме інтеграція системи дистанційного навчання та інформаційних ресурсів бібліотеки дозволяє студентам подолати дефіцит доступу до якісної інформації, перед усім при підготовці до курсових та кваліфікаційних робіт. Також це сприяє підвищенню якості навчального процесу загалом [3, с.144].

Дистанційні технології сьогодні є перспективнішими у розширенні освітнього простору вищого навчального закладу. Вони також активно стимулюють бібліотеки вищих навчальних закладів до створення мережевих електронних бібліотек, що забезпечує значно вищий ступінь засвоєння навчальних матеріалів, удосконалює вміння студентів працювати з інформаційними та комунікаційними технологіями.

Визначальним фактом при такому навчанні виступає принцип самоосвіти. Сучасні студенти вчать самоосвіті, передають отриману інформацію один одному, що безумовно, веде до зміни ролі викладача як такого.

Електронний метод навчання передбачає також використання інших сервісних послуг: електронної пошти, форумів, чатів, веб-сайтів, що відбувається за допомогою різних форматів подачі тексту: гіпертексту, гіпермедіа, аудіо-, відеофайлів, інтерактивних схем, віртуального практикуму, комп'ютерних тренажерів тощо. Таке навчання передбачає також використання мобільного підручника, що належить до цілісної електронної навчальної системи, яка дозволяє вивчати теоретичний матеріал у текстовому, графічному вигляді з аудіосупроводом; виконувати функцію поточного та підсумкового контролю знань; забезпечувати одночасне спілкування з викладачем та іншими учасниками навчального процесу. Таким чином дистанційне мобільне навчання дає можливість реалізувати особистісно-орієнтований підхід до кожного студента. А роль викладача сьогодні зводиться до

Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів, Україна

поєднання вмінь психолога, методиста, інженера, і навіть студента, який повинен постійно поновлювати власні знання.

Відповідно, змінюється і роль бібліотекаря – тепер він повинен забезпечити не лише доступ до окремих документів і фондів, а й уміти користуватись технологією набуття нових знань та їх використання. Тож бібліотечна сфера передбачає постійне навчання та самоосвіту її працівників.

Таким чином, надання бібліотеками вищих навчальних закладів інформаційно-бібліотечних послуг у рамках навчального процесу залишаються скерованими переважно на традиційні (академічні) форми навчання, у той час як можливості обслуговування віддалених користувачів суттєво обмежені. Та все ж спробуємо підвести оптимістичніший підсумок – бібліотека вищого навчального закладу нового покоління повинна прагнути стати базовим компонентом єдиного інформаційного простору навчального закладу, розвиток якого відбувається на основі телекомунікаційно-комп'ютерних технологій. Така бібліотека повинна вирізнятися новими формами функціонування, глобальним використанням мережевих комунікацій, новими форматами зберігання та передачі даних, видозміною професійного та користувацького менталітету співтовариства бібліотеки. Адже роль бібліотеки вищого навчального закладу в умовах розвитку інформаційного суспільства залишилась далеко не такою ж, якою вона була ще десять років тому.

Список використаних джерел:

1. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт прогнозирования / Д.Белл. – М., 1999. –578 с.

Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів, Україна

2. Борцова Н. Н. Библиотек а в информационном обеспечении учебной деятельности вуза / Борцова Н. Н. // Библиотекосведение. – 2007. – № 2. –С.126-128.

3. Сергеева А.С. Библиотеки технических университетов России в ракурсе реализации новой парадигмы образования / Сергеева А.С. // Библиотечное дело – XXI век: научн-практ. сборн. – Вып. 2(16). – М., 2008. –С.144.